

Asia: VN/19968/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi valtioneuvostosta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut (jäljessä YKA) edustaa reilua 14 000 yhteiskuntaosaajaa. Jäsenkuntamme työllisistä kolmannes työskentelee valtiolla, ja YKAn jäsenkunta on laajalti edustettuna eri ministeriöissä ja niiden alaisissa virastoissa. Seuraavat huomiot pohjaavat jäseniltä saatuihin yhteydenottoihin.

Tehtävään määräämismenettely valtioneuvostossa

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi lakiin tehtävään määräämismenettelyä koskevaa säätelyä valtioneuvostossa ja sen ministeriöissä. Uuden 26 e §:n mukaan ”ministeriö voi määrätä ministeriön yhteiseen virkaan tai virkasuhteeseen nimitetyn muun kuin valtion virkamieslain 26 §:n 3 kohdassa tarkoitetun virkamiehen ministeriön organisaatioyksikön johtamistehtävään tai muuhun tehtävään määrääjäksi tai toistaiseksi.”

YKA vastustaa esitettyä muotoilua.

Suomen perustuslain (731/1999) säännökset lähtevät siitä periaatteesta, että hallinto- ja lainkäyttötehtäviä hoitavat erikseen perustettuihin virkoihin nimitettävät virkamiehet. Virkamies voidaan erottaa vain virkamieslaissa säädetyllä perusteilla.

Tehtävään määräämisestä on vuosien saatossa tullut liittoon useita yhteydenottoja, ja esille on tullut ongelmallisia tilanteita. YKA katsoo, että tehtävään määräämismenettelyä on käytetty täyttämään

pysyviä toimintoja, kuten vaativampia asiantuntija- ja esihenkilötehtäviä, kun tehtävät ovat jatkuneet samanlaisina vuosien ajan. YKA painottaa, että pysyviä tehtäviä varten tulee perustaa tarvittava määrä virkoja, joihin nimitetään virkamiehiä toistaiseksi voimassa oleviin virkasuhteisiin.

Edellä mainituista syistä YKA katsoo, että tehtävään määräämisen käyttäminen toistaiseksi tai hyvin pitkäksi määräajaksi rikkoo perustuslain ja virkamieslain lähtökohtia, joiden mukaan virkamiehet nimitetään pysyvästi virkaan ja heidät voidaan erottaa vain laissa säädetyillä perusteilla.

On myös syytä huomioda, että tehtävään määräämismenettelyssä paikkaa ei laiteta julkiseen hakuun, vaan se täytetään yleensä sisäisellä ilmoittautumismenettelyllä. Menettely ei toteuta perustuslain lähtökohtaa, jonka mukaan virkatehtäviin hakemisen tulee olla kaikille mahdollista ja tehtäviin tulee nimittää hakijoista ansioitunein. Julkisen hakumenettelyn merkitystä on lisäksi korostettu puhemiesneuvoston ehdotuksessa (PN 1/2003) virkamieslain julkista hakua koskevasta pykälästä, jossa todetaan, että julkinen hakumenettely on yksi julkisen hallinnon perusteisiin liittyvä olennainen seikka. Sen avulla turvataan hallinnon uskottavuutta, oikeudenmukaisuutta, tasapuolisuutta sekä se, että julkisyhteisön palvelukseen saadaan paras mahdollinen henkilöstö.

Nykyisellään tehtävään määräämismenettelyssä virkamies voidaan tosiasiallisesti erottaa vaativammasta tehtävästä ilman virkamieslain mukaisia virkasuhteen päättämisperusteita ja valita hänen tilalleen joku toinen. Menettely ei toteuta virkamieslain keskeistä lähtökohtaa, että virkamies voidaan erottaa vain erityisen painavasta syystä. Asiaa ei ole myöskään mahdollista riitauttaa virkamieslaissa säädetyllä korvauksen vaatimismenettelyllä, sillä virkasuhde virastoon ei pääty. Riitauttaminen ei ole mahdollista myöskään silloin, kun aiemmin tehtävään määrätty virkamiestä ei määrätä samaan tehtävään uudelleen, vaikka hän on tätä hakenut. Tämä on ongelmallista perustuslain 21 §:ssä säädetyin kanssa.

YKA yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen lausuntoon siitä, ettei esitysluonnoksessa tarkastella tarpeeksi tarkkaan muutoksenhakua tehtävän määräämisen päättävään päätökseen. YKA pitää ensiarvoisen tärkeänä, että tehtävään määräyksen päättämistä koskevan ministeriön päätöksen tulee olla kaikissa tilanteissa muutoksenhakukelpoinen.

YKA pitää sinällään hyvänä, että nykytilaa tarkennetaan, mutta vastustaa esitettyä mallia, joka nykymuodossaan jää liian väljäksi. Tehtävään määräämismenettelyä tulee ohjata selkeät reunaehdot, joiden ytimessä on jatkossakin virkanimitysmenettely, hakijoiden oikeusturvan toteutuminen sekä hallinnon luottamuksen ja riippumattomuuden turvaaminen.

Hallitusneuvotteluita koskevien asiakirjojen julkisuus

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi lakiin valtioneuvostosta sääntelyä, jolla rajoitettaisiin tiettyjen hallitusneuvotteluihin liittyvien asiakirjojen julkisuutta. Säännös koskisi ministeriön eduskuntaryhmien pyynnöstä hallitusohjelman neuvottelua varten laatimia asiakirjoja ja eduskuntaryhmien hallitusohjelman neuvottelua varten laatimia ja ministeriölle toimittamia asiakirjoja. Rajausta sovellettaisiin vain silloin, jos asiakirjojen välitön julkistaminen voitaisiin arvioida haittaavan hallitusneuvotteluiden toteuttamista. Asiakirjat tulisivat julkisuusperiaatteen piiriin viimeistään hallitusohjelman valmistumisen jälkeen.

YKA ymmärtää tarpeen turvata poliittinen debatti hallitusneuvotteluiden aikana, mutta näkee esitetyn sääntelyn tarkkarajaisuudessa ja välttämättömyyden perusteissa ongelmia. Perustuslain mukaan viranomaisen hallitussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Tästä näkökulmasta esitetty mahdollinen haitan aiheutuminen hallitusneuvotteluiden toteutumiselle näyttäytyy liian matalana ja väljänä täyttämään välttämättömyyden vaatimusta.

YKA haluaa huomauttaa myös esitetyn viranomaisvaikutuksista. Kuten esityksessä todetaan (s. 29) arviointi haitan syntymisestä jää viranomaiselle, vaikka hallitusohjelmaneuvottelut ovat eduskuntapuolueiden poliittinen prosessi. Esitetyn muotoilun epätäsmällisyys voi aiheuttaa ongelmia sekä lisätä hallinnollista työtä virkavalmistelussa, mikä tulisi huomioida valmistelussa.

Rajoo Ainomaija
Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry